

ցամբ 1265. Վերջին հեղինակին հայրենիքն է եւ մասնաւորապէս Նկատուութեան առնուած. հայ. հրտրկ. Մոսկուա 1858, Վենետ. 1865, գաղղ. Brosset 1870/71: Ասոր ժամանակակիցն Մաղաքիս արեղայ գրեց Մարտինիւս արշաւանայ պատմութիւնը մինչեւ ցամբ 1272. հայ. Պետերբ. 1870, ռուս. Պատկանեան 1871, գաղղ. Brosset, Addition à l'histoire de la Géorgie 1851, էջ 438 —: Միկիթարայ Անեղայ ժամանակագրութիւնը, զոր Վարդան եւ Ստեփանոս Օրբէլեան գործածած են, կորուսած կը համարուի: Պատկանեան ասոր առաջին մասը 1879ին ի Պետերբ. Սերէսի գործոյն իբրեւ յաւելումս հրատարակեց Տիգրիսի Արքեպիսկոպոսին անկատար մէկ ձեռագրին վրայէն: Վահրամ Ռարունի ոտանաւոր գրեց Ռուբենեանց պատմութիւնը մինչեւ ցամբ 1280. հայ. հրտրկ. Մադրաս 1810, Պարիս 1859, անգղ. Neumann, Լանդան 1831, գաղղ. Պարիս 1864:

Ստեփանոս Օրբէլեան, Արքեպ. Սինեայ 1287—1304 գրեց Պատմութիւն Սինեայ, հրտրկ. Պարիս 1859, Մոսկուա 1861, գաղղ. M. Brosset, Histoire de la Sioune par Stéphanos Orbelian, Պետերբ. 1864—66: Սմբատ ասպարապետ, եղբայր Հենթում Բ. Թաղաւարին (1224—69) գրեց ժամանակագրութիւն մը մինչեւ ցամբ 1274, զոր ուրիշ մը մինչեւ 1331 շարունակեց, հրտր. Մոսկուա 1856, Պարիս, 1859: Ասէկ քաղաւածք մը գաղղ. Langlois, Mémoires de l'acad. de St.-Petersb. VII sér. T. IV. Միկիթար Վարդանեցի գրեց ժամանակագրութիւն մը ցամբ 1289. հրտր. Մոսկուա 1860*. գաղղ. Brosset, Mémoires de l'acad. de St. Pétersb. VII. sér. T. XIII, Nr. 5, 1869.

Յաջորդ անիման գործերն կը յիշեց միայն պատմագիրները: Թովմաս Մեծոփեցի ծն գարունն Թեմուր խանին եւ յաջորդաց պատմութիւնը գրեց. հրտրկ. Հասնապարեան, Պարիս 1860: Այս հրատարակութեան մէջ կը պահին հետեւեալ յաւելումներն 1. Վան միարմուրթեան խոյոց եւ Օծման Վթղիսի. յամին 890 (= 1441), 2. Յաղագս էջմիանին օրհնութ. 3. Վան քաղաքին կիրակոս կիթղիս. հայ. Տիգրիս, 1892. (F. Nève, Etude sur Thomas de Medzoph et sur son histoire de l'Arménie au XV. siècle: Journal asiat. 1865, Nr. 13. նոյնը: Les sources arméniens pour l'histoire des Mongols, L'Armén. chrét. էջ 371 —: նոյնը, Exposé des guerres de Tamerlan et de Schah Rokh dans l'Asie occidentale d'après la chronique inédite de Thomas de Medzoph, Բրիտանիա 1860.)

Վերջապէս ժն գարուն յիշատակութեան արժանի է Աւարեկ Դաւթիժեցի, որ 1602—61ի պատմութիւնը գրեց. ասիկայ Հաս Աբրահամ ժամանակ Հայոց տառապանաց եւ ի Սպասեան փոխադրութեան պատմութեան գլխաւոր աղբիւրն է. հրտրկ. Ամստերդամ 1669**, գաղղ. Brosset I, էջ 267 —: Բանի մը գործեր, որ ժն եւ ժն գա-

րու աշխարհական եւ եկեղեցական պատմութեան համար կերտւոր են, ինչպէս Ջաջարիս Սարկիսապի († 1699) Պատմագրութիւնը*, Աբրահամ կիթղիս. կերտացւոյ պատմ. Նասոր-Հասնի**, են, Brosset իւր Collectionին Բ. Հոր. մէջ գաղղ. Թարգմանութեամբ հրատարակեց ***

Ժն գարով կը սկսի Միկիթարեանց մասնաշարական գործունէութիւնը եւ եւրպական գիտութեանց հետեւողութեամբ գիտական աշխատութեանց բաղադրին մէկ նոր տեսակը:

(Հարգութեամբ)

Գ Ր Ա Գ Ի Տ Ա Վ Ա Ն

ՅՕԴՈՒՄ ԵՒ ԳԻՔ ԳՐԵԼԻՍ ԵՐՈՒՅՑՑ

(Հարգութեամբ)

Պարզեւթն — Բարեւոյն — Բարեւոյն:

Հեղինակը չըռէ թէ միայն ընդհանուր գիտելիքները կ'ընեն, եւ գլխաւորութեան գծաւորութեան մէջ գործնական ակնարկութիւններով իրեն օգնութեան շնորհ հասնիր: Գիրքը գլուխներու բաժնելու ատեն հարկ է աչքին առնելու ունենալ հետեւեալները:

Նախ. հարկ է որ թէ գլխաւոր բաժանումներն եւ թէ մասնական կէտերն աւելի մը կազմեն: Եթէ ամբողջութիւն չպահուի, հեղինակը պէտք է գիտնալ թէ կանխաւ իսկ պիտի կորսնցնէ գիրքն իւր արժէքը:

Երկրորդ. ամբողջին ընթացքն այնպէս պիտի կարգադրուի որ գաղափարներն իրարմէ բխեն, շարժան, յաջորդ, եւ ամբողջութեան մ'աստիճանաւորութիւնները կազմեն: Եթէ 10 էջ յառաջ ըստածք չընտան, եւ կամ իւր ծանօթ կէտ երկարաւոր՝ յաջորդ գլուխներու մէջ մեկնութեան կարօտ նկատուի, կարեւորները թող տարւոյ անկարեւորներու մէջ թափառի հեղինակը, վերջած է ապահովապէս գիրքն իւր նպատակէն:

Երրորդ. ինչպէս ամբողջ գիրքն նպատակն պիտի ըլլայ, որոշ ծանօթութեան մը առաջնորդել ընթերցողը, նոյնպէս իւրաքանչիւր հատուածի, գլխու նպատակը պէտք է ըլլալ որոշ

* Տպ. Վաղարշապատ, 1870:

** Տպ. Վաղարշապատ 1870:

*** Այս քնդհանուր տեսութիւնը զուրկ մնացած են ուրիշ շատ հեղինակներ եւ անսխառ գործեր, որոնցմէ ոմանք տպագրուած ալ են ինչպէս Գիրք Վաստակոյ (Վնիստ. 1876) Միւ. Վերացի (Ղնինստ. 1832) Մեկնութիւն գործող տարբեր (Վնիստ. 1840) են:

* Լուսնային Պետերբ. 1869 նաեւ ռուս Քարգմ. ի Պոսկոնանցին:

** Վաղարշապատ 1884, 1896:

եղբայրացութիւններ, այնպէս որ նոյն գլուխը կարգալէն ետքը՝ հեղինակը կարենայ ըսել թէ «այս կ'ուզեմ ապացուցանել, եւ — յաջողած եմ ըստ կարի»¹։

Զորքորդ. նախընթաց կէտին համար մեր ըսածնէն կը հետեւի թէ հաստատանքը, գլուխներն եւ այլն, այնպէս որոշ գաղափարներով, սահմաններով իրարմէ պիտի տարբերին, որ իրապէս զանազանութիւն գտնուի իրենց մէջ, ապա թէ ոչ համագգի նիւթ մը համագգի գլուխներու բաժանելով այս գլուխները կը շառնան, գիրքը կ'ընդարձակի, բայց հեղինակելու արուեստին մէջ կը թերանայ հեղինակը եւ երկը կը կորսնցընէ իւր գիտնական արժեքը²։

Հինգերորդ. գիտնականը չ'ը գտնուի մեծ, սակայն առանց ճամտարկութեանց եւ երկայնարանութեանց մէջ գլուխով, որ կը նուազեցընէ թէ գրքին յարգը, եւ թէ գծուարաւ ընթերցող կը գտնէ³։

Ընթերցող գտնել։ Զարմանալ պէտք է, վասն զի փոշիներու տակ մանցընելու համար գիրք շարագրող հեղինակ հաշիւ. թէ գտնուի։ Այս «ընթերցողը» միշտ աչքին առջեւ ունենալու է հեղինակ մը, հոգեկան հաղորդակցութեան կապով միշտ կապուած պիտի ըլլան իր հեղինակին եւ իւր ընթերցողին՝ առ որ կ'ուղղուի գիրքն կամ որ եւ իցէ գրուածը։ Մանուկի մը համար ելլել կնճռոտ, գծուարմաց, ցանցառ գործածուած բառերով գիրք գրել, ըսել է՝ մանուկին մտաց փոխանակ զարգացում առաւել, խաթարել ու խանգարել անոր մտաւոր գործունեութիւնն եւ — փնտարկար ըլլալ մանկան զարգացման։ Ընդհակառակն գիտնականաց ուղղեալ գիրք մը՝ մանկական բացատրութիւններով, սովորական ձեւերով եւն, ներկայացընել, կը խրաշեքընէ գիտնականներն, որոնք գիրքն

ուժգին խփելով մէկ կողմ նետած առնն, կը ծննդն իրենց մտաց մէջէն նոյն գրող հեղինակին կարողութեան վրայ ունեցած համոզման փորձի նշըն ալ, եւ բնական է՝ ի փնտ միշտ — հեղինակին։

Կրտսերը այս նիւթին նկատմամբ դիւ շատ բան ըսել, բայց զանց կ'առնուիք, վստահ ըլլալով թէ գիրք շարագրող հեղինակը փորքի շատէ համոզուած է, թէ իւր գիրքն կը գրէ իւր նմանեաց՝ մարդու համար, ուստի եւ անոնց օգտակար ըլլալու դիտաւորութիւնը պիտի արգելէ զինքը ընթերցողաց նկատմամբ վշտացուցիչ, անբարեբաղ լեզու գործածելէ. վստահ զի եթէ միշտ ստացի կը մնայ «le style est l'homme même» բիւֆոնեան առանք, աւելի ազատ հոգալով կ'ըսէ կրտսեր ըսել թէ «գիրք մը՝ գրողին գիտութեան, ուսման, եւ իշխանական հայելին» է։

Պէտքերորդ. գրեթէ այն մասը՝ որ յետքերն են իւր աչք, ունի մեծ նշըն, ունի մեծ նշըն իւր ըստ պարագայից, ունի մեծ նշըն, յառաջ բան յաջորդ ծանր գրելու։

Շատ ծանօթ է Բուսալլիի տուած այն հակիրճ խրատը՝ որ շատ մը հեղինակներու գրասեղանին վրայ մեծ տառերով գրուելու արժանի է։

«Անպարզ բոլոր հանգարտ, եւ մի բնու վճատի, Գոռն աւերած սեղանի գլուխը բուրհնիւնընէ գիր, Սոյն սորովէ անգագար, անցուր կրկին տրդիւն, Հատեիւ անգագարեւելուր, յաճախագոյնընէ»⁴։

Արագօրէն գրածին վրայ ամենեւին սրբագրութիւն չ'ընել, այնպիսի կատարելութիւն է, որ շատ քիչերուն արուած է։ Դա մանաւանդ արդի ժամանակ ծանօթ է թէ շատերն ուղեգրութիւն (sténographie) կը գրեն իրենց յօդուածներն ու նաեւ օմանք՝ իրենց գրքերը։ Արդ ինչպէս կարելի է գրիւ արագութեամբ ծանել նորանոր գաղափարներ, որոնք ըղդի ըղաց միջնորդութեան կ'աղղեն մեր մատուցողներն եւ իւր աներեւոյթ հոտածներ կը բռնեն գրիւ ծայրէն — սեւ կամ կարմիր — բծեր թողլով թղթի վրայ... Լեւսինգ իրաւամբ կ'ըսէր թէ ամէն առաջին «մտքերու» նկատմամբ կատարած եմ⁵։ Առաջին խորհուրդը շատ անգամ փոփոխելու հարկն ստիպել կ'ըլլայ, որ եթէ ձեռագրի մէջ չկատարուի, կը ստիպուի հեղին-

¹ «Այս-Գոր», ըստգիրն յառաւ կը բերէ զետեւը. բայց ձիւլն առիտներուն մէջուն գրածը, որ մտագրութեան արժանի է. (ս. Ն. Գ. 1896 թիւ 218)։ «Կոպպեան ամէն բանի մասին պէտք է խոսել թիւթեւ լեզուով, որպէս զի հասկանաւ, Դոսեր (խրթին) լեզուն պէտք է կտիւնել եկեղեցու մեծ զանգակից, որպէս զի նա զանգագարէր մեծ առեւտրին. իսկ այն առեւտր, առեւտր այս կամ այն կերպ հաղորդակցուի են կնիւնդներ մարդու ուղեղի հետ. պէտք է թիւթեւ, շարժուել, դիւրահասկանալով լեզու ունենալ։ Արքան փոփոխել չ'մտարութիւններ են մնացել արիւններէ մէջ, որ մայն այն բանի շնորհիւ, որ պարսի գիտնականները իրենց համար նուազագոյնը բան են համարել հասկանալով լեզուով խոսելը։ Այժմ գիտնականներն եւ ինչպէս աստիճանական անելը՝ Դոսեր կարծիքն է սկսել են հասկանալ, որ գիտութիւնը ընդարձակութիւն չ'իւրենց մայն հասկանալով Աստուծուն, այլ առեւտր համար կարեւոր են անհրաժեշտ հասարակական գործ է»

² Թեւ «Հանդէս Ամերիկայի» «Բուսալլի արուեստ բանաստեղծութեան», 1889. Մայիս, էջ 91 (Ձգք սկսեալ, 1-4 առջ. վերեւ վեր)։

³ «Ich bin misstrauisch gegen alle ersten Gedanken».

նակը տպագրութեան փորձերու ժամանակ ընել, եւ այս՝ ինչպէս պիտի ցուցնենք, նոյն իսկ իւր շահերուն հակառակ է, վասն զի սրբագրութիւններով՝ տպագրութեան թերթին գինը աւելի թանկ կ'այտէ, եւ գիրքը՝ նախահաշւոյն մէջ գրութեան գնէն շատ աւելի սուղ կը տպագրուի։ Գրածը կ'որոշուի սովորութիւնն այն օգուտն ունի, որ գաղափարներն ու բացատրութիւններն աւելի ճշգրտութիւն կ'առնուն, եւ ըստ տեղւոյն կը զարգարուին, վասն զի հեղինակին պարտքն է ըստ կարելոյն փոյթ տանել, որ իւր գրածն ոչ թէ միայն նիւթի կողմանէ, այլ եւ լեզուի կողմանէ ունենայ պահանջեալ առաւելութիւններն։ Մասնաւոր կատարելութեան բարձրացոյն աստիճան մը ելած կը համարուի այն հեղինակն, որ իւր գիրքը գրելէն եւ պատրաստելէն ետքը, տարիներով իսկ կը զբաղի իւր գրածին կատարեալ ձեւը տալուն։ Դժուարին է, այո՛, բայց նկատելի անուան արժանաւոր գին կը համարինք այս դժուարութիւնները։

Այս քննութեան ժամանակ շատ անգամ հեղինակը ինքնին կը տեսնէ, որ իւր գլխակարգութեան անգամներն իրարմէ շատ անտարբեր են։ ամբողջութեան կը փնտռեն, ուստի պէտք է՝ առանց աշխատութեան ինսպելու, վերաբուժական գործին — գրիչը — ձեռք առած կարելու ու յապաւել, կցել ու բաժնել... Ի հարկին նոյն իսկ բոլորովին նոր կմարք մը ստեղծել։

Վերջապէս կը տեսնենք հեղինակը, որ մինչեւ հիմայ յիշուած կէտերուն մտադիր՝ կը սկսի գրիչ շարժել եւ իւր գաղափարները բացատրել։

Գրութեան քննութեան փորձերն։

Կան հեղինակներ, որ իրենց գտնուած տեղւոյն, հայրենեաց եւ առանձին սովորութեանց ազդեցութիւններէն բոլորովին ազատ չեն։ Արեւելեանք կը սկսէ ընդհանրապէս երկայն նախագատութիւններ, կիսագրութիւն՝ եւ մանաւանդ ստորակէտն ու վերջակէտը, բոլորովին աւելորդ ծանրաբեռնութիւններ են այսպիսիոյն համար։ Ինչպէս սովորութիւն է ըսել՝ «մէկ շեշտով, ի թէ կարելի ըլլար, կ'ըսէին ամէն բան, առանց հանգիստ առնելու, կամ՝ գոնէ ընթերցողին ինսպելու...» Կան ընդհակառակն նորուս գրողներ, ի մասնաւորի գաղղիացի նոր վիպագիրներ, որոնց գլխաւորութիւն կը պատճառէ՝ կարծես, իւրաքանչիւր բառին սկիզբն եւ եթէ կարելի է վերջն ալ, մէկ մէկ կիսագրութեան նշան աւելցնել, այսինքն ըստ կարելոյն շատ

անկախ նախագատութիւններ գրել։ Օրինակ մը կարգացած ենք, գերմաններն ըրագրի մը մէջ այս նկատմամբ, բայց առ այժմ՝ առձեռն պատրաստ չունինք նոյն թիւը, ուստի եւ միայն յիշորութեամբ յառաջ կը բերենք։ Առաւօտ է։ Թռչունը կը ճռուողն։ Կեսնքը կը զարթնուի։ Այլ, կանայք, հարուստը, աղքատը, միով բանին՝ ամէնքն, կայտառ կը վազեն։ Ի՛նչ կայ։ — Հիւր մը։ Ի՞նչ է։ Բանքն անունը։ ... Գուշակեցէք։ Մեր բարեկամն է։ Այո, մեր բարեկամը։, Ստուգիւ կայ գրութեան, որուն մէջ կարելի է ներել այդպիսի կարճ նախագատութեանց գու՛նարում մը, բայց երբ գիրք մը ամբողջ այսպիսի անբառ ու անկախ նախագատութիւններով է գրուած, միտքը կը յոգնի եւ յիշորութիւնը կը բթմանայ։ Միջին ճամբան ամէնէն ապահովն է։ Եւ ընդհանրապէս, եւ ինչ շատ կարճ նախագատութիւններով պէտք են բացատրուի մեր խորհուրդները։ Խոսելու տունն ձայնն իշուէնք, փոփոխութիւնը, դադարը եւն եւն, ճիշդ կը համապատասխանեն կամ գոնէ պէտք են համապատասխանել մեր գրած նախագատութեանց։ Գաղափարաց բացատրութեանց մէջ զգուշանալու է երկրորդ՝ շատ զաւառական տառութիւններէ։ Այսինքն երբ գիտէ հեղինակն թէ իւր գիրքը սահմանաւ ընդհանրութեան գործածութեան եւ ոչ այս կամ այն գաւառի անհասնեան, հարկ է նաեւ մտադիր ըլլալ, որ ամէնքն գաւառական բառեր ու բացատրութիւններ հասկնալ կարող չեն։

Երրորդ. համառոտութիւններն՝ որոնց ընդհանուր անուամբ որոշիչ կ'ըսենք, պէտք է նոյնպէս զգուշանալ հեղինակը։ Տեսցնալ բացատրութիւններ, ճամբարտակ գարձուածքներ, չափազանց ուռուցիկ ոճեր՝ կրնան թերեւս ընթերցողներէն մէկուն կամ մէկային ճաշակին յարմարիլ, բայց ընդհանրութեան համար որոշուած գրքի մը (կամ յօդուածի) մէջն ի պառն դուրս վտարելու է։

Չորրորդ. օտար բառեր ըստ կարելոյն զգուշանալ, երբ գիտէ կամ կրնայ գուշակել հեղինակը, թէ իւր ընթերցողներէն շատերուն համար անանթմ են նոյն բառերը... Ժամանակ երբ համապատասխան եւ համալը բառ կը գտնուի հայերէն։ Բայց պէտք չէ մոռնալ թէ է գիտեալ կան բառերու աղբատրութեան մէջ ստիպուած է հայ հեղինակը գործածել օտար բառեր, քանի որ նոյնիմաստ ու համալը հայերէն բառ կամ չկայ բնաւ, եւ կամ ընթերցողներուն անմատչելի են։

Հինգերորդ. զգուշանայ Նորաբանութիւնն և ինչ, որ հազիւ վստիգի. հարկը չի ստիպել ինձ որդէն լեզուի մէջ յարմարեցուն Նոր բառեր կան, զորոնք կը գործածել անտարակոյս հեղինակն ինձ ծանօթ ըլլային իրեն. ուրիշ փոխանակ բարդիւ, Նորաբանութիւններ ստեղծելու — եւ ասով լեզուին մէջ աւելորդ բառերու լեզուներ շտաղենելու — խորհուրդ կու տանք հեղինակին, որ արդեն գործածական նորաբանութեանց հետամուտ ըլլայ, որով լեզուի միութեան եւ միորինակութեան նպատակն կ'ըլլայ: Վեցերորդ. չափազանց Տնտեսութենէ զգուշանալ իրաւաւոր հարաւ շարադրական գիրքը: Գրաբար ձեւերու աստատութիւն, մասնաւորապէս քանի մը հասին միայն կրնան ծանօթ ըլլայ, պէտք են աշխարհարարի սիրով համար՝ իւր Նուիրական զարգել գրաբարին, հանգիստ իրենց տեղը թող տրուիլ: Ըստ խօսքուած է այս կէտիս վրայ, չենք ուզել հոս յիշատակ անգամ ըստածներն՝ յիշատակներորդ անգամ ալ կրկնել, բայց կը զգուշացնենք նորուս հեղինակը, որ չկարծէ թէ գիտեցքը գիտեցի փոխելով, աւելցը ունիթի փոփոխելով մեծ արեւստ մը ի գործ գրած ըլլայ. ոչ, այս խոնարհման ձեւերն ընդգէմ են աշխարհաբարի ոգւոյն: Գրաբարի եւ աշխարհաբարի վեճերու ժամանակ՝ երբ կը ընդհանուր երկու հայերէններէն մէկուն տալ լատինացիութեան գահը, կը ներուէր անշուշտ որ գրաբարեան մը գործածելը՝ նոյն իսկ աշխարհաբար գրածածքի մէջ, գրաբար ոճեր, գրաբար գրաբարեանք, գրաբար բառեր... Բայց նոյն իսկ այս կէտի մէջ շատ քիչերն յաջողած են: 30 տարի յառաջ գրուած «Քննական քերականութիւն, մը, իւր լեզուի կանոնաւորութեամբն եւ գրաբարի զարգել վայելութեամբ գործածելուն մէջ հազիւ կը յաջող նմանող մը գտնէ... Ինչո՞ւ, վասն զի հեղինակը սիրած էր գրաբարի, բայց գիտէր յարգել աշխարհաբարի իրաւունքն ալ: Աշխարհաբար մը կանոնաւոր, դուրս եւ — Բնական, ահա՛ հայ մատենագիր մը արդի լեզուն: Բայց կայ զգուշանալու կէտ մը: Աշխարհաբարի սիրոյն համար վտարել ինչ որ գրաբար կը հնչէ, մասնաւորապէս հոլովներու մէջ, նոյնպէս անտեղի է:

Կան հեղինակներ որ կ'ըսեն «աղքատութեան, իսկ գործիականի մէջ «աղքատութեան»... Գրաբարի շուքն իսկ զգուշանալու համար նոյն իսկ «Ինք» ձեւը կը փոխանակեն «Ինք»:

Ինչ, անձնական ձեւով, նոյնպէս «հայրին տառաւ, «մայրին տառաւ, փոխանակ «հոր տառաւ, «մոր տառաւ: Արեւելեան գրական հայերէնի մէջ բնականութիւն մ'ունի «Ինք»-ը ինքնաբերական երբ արեւմտեան (ս. Պալեոյի) հեղինակը «եղբայրներէն» ասածը, ձեւը կը նախընտրէ փոխանակ «եղբայրական կամ եղբայր ըսածը, ահա՛ կը խցէր ականջներն եւ քանկանութեան գէմ կը մեղանշէ... Գիշտ ստոյգ կը ծնայ ուրիշ, թէ աշխարհաբար ձեւերը պիտի ընդհանրանան, բայց քննելու եղանակ. ժամանակն ինքնին պիտի բերէ ձեւերու փոփոխութիւնը, եւ քննական ընթացքով. ասովմը կամ բոլորութեամբ ձեւեր երբ ստեղծուին, կը ծագի լեզուի մէջ barbarisme ըստածը, եւ կարծենք հազիւ թէ հեղինակ մը գտնուի որ այսպիսի անպատեհութեանց ալ հեղինակ ըլլալու անուան ծախիս: Զարգացող ըլլալու համար մը կարեւորն ըստիք, աւելին՝ փորձառութիւնը կը օտարացնէ: Նորաւ հեղինակներէն շատերը մեր տղերքն գոցէ աւելորդ գտնեն, ըստ որում մեծ ու լիցիւս արգելի դպրոցի գրաքննադատներու վրայ կ'ուսուցուի, բայց նոյն իսկ գիտցածն համառօտ կրկնելը չենք կարծել թէ ինչ մ'ունենայ, իսկ ինձ գտնուի ոմանք, որոնք համար կարեւոր համարուին այս համառօտ ակնարկութիւններն, — ահա օրհնող զոր կը սպասենք այս մեր տղերքով, վասն զի յայտնի կը անտնեն այսպիսիները, թէ ինչպիսի խոթեր, եւ ինչպիսի խոթեր գտնուել կան, որոնք կրնայ՝ լեզուի եւ անի կողմանէ: զատուիլ հեղինակ մը...:

Երայն կրթութեան պակասութիւնն ալ կը լեզուի փութով աւելանայ: Նոր հրատարակուած գաղղիներէն գիրք մը՝ — որ հաշիւ այս օրերու հասաւ մեր ձեռքը, ընդարձակ ծանօթութիւններ կու տայ այս նկատմամբ գաղղիացի նորուս հեղինակներու: Բայց կան կէտեր, որոնք կրնայ ենթադրուիլ, թէ ծանօթ են հեղինակին, ուստի եւ ոճի եւ լեզուի մասին ալ տանտեղի էրեւոյ գրելը, կ'ընդարձակէ այս գրքի մ'եղբուն, բայց նոր լատինացիութիւն չի տար հեղինակին: Սեղողը թող դիմէ վերոյիշեալ գրքին. իսկ մենք բնական կը համարինք այս ընդհանուր մասը:

(Ընթերանկութիւն)

4, 9. Մին.

L'Art d'écrire un livre, de l'imprimer et de le publier, par Eugène Mouton, Paris, H. Welter, 1896. (էջ 810.)

